

UDK: 323.14
Bibliid 0543-3657, 61 (2010)
God. LXI, br. 1137, str. 31-52
Izvorni naučni rad
Primljen: 21. decembar 2009.

Dr Srđan Milašinović
Mr Dalibor Kekić¹

Savremeni rasizam – bezbednosni izazov, rizik i pretnja

SAŽETAK

Rasizam, rasna pripadnost, identitet i međurasni sukobi na pragu novog milenijuma predstavljaju kontinuiranu neiscrpnu sociološko-politikološku i bezbednosnu temu. Kompleksnom prirodom ova pitanja su predmet brojnih rasprava i tumačenja, u raznim kontekstima i u različite svrhe, sa više ili manje ideološkim sadržajem. Ovo je pokušaj da se sa bezbednosnog aspekta analiziraju i objektivno oslikaju teorijski, ideološki i doktrinarni koreni, nosioci i posledice modernog rasizma, rasne podele i međurasni sukobi u razvijenim i ostalim društvima, posebno društvima u tranziciji. Naglasak je i na utvrđivanju uzroka i mehanizama transformacije rasizma sa tradicionalno biološke na kulturnu ravan.

Ključne reči: rasizam, kulturni rasizam, rasni identitet, rasni sukobi, bezbednosni izazovi, rizici i pretnje.

Uvodna razmatranja

Krajem prethodnog i početkom ovog stoleća svet je obeležen novim izazovima, rizicima i pretnjama bezbednosti, značajno drugačijim nego u prethodnim epohama. U društvenoj teoriji ne postoji generalna saglasnost koji se bezbednosni problemi mogu svrstati u savremene izazove, rizike i pretnje, i kakva je razlika među njima. Ipak se u bezbednosne probleme XXI veka, pre svega, svrstavaju: terorizam (tradicionalni i globalni), širenje oružja za masovno uništenje, transnacionalni organizovani kriminal i nasilni sukobi – međudržavni i unutrašnji (etnički, verski i rasni) kao sukobi treće i četvrte generacije (sukobi između transnacionalnih aktera i država).²

¹ Dr Srđan Milašinović, Kriminalističko-policijska akademija, e-mail: srdjan.milasinoVIC@kpa.edu.rs. Mr Dalibor Kekić, Kriminalističko-policijska akademija, e-mail: dalibor.kekic@kpa.edu.rs.

² Šire u: M. Bajagić, *Izazovi i pretnje u izmenjenom kontekstu bezbednosti* (doktorska disertacija), Beograd: Fakultet političkih nauka, 2006.

Kada je reč o konfliktima kao savremenoj pretnji bezbednosti na početku trećeg milenijuma, pored međudržavnih sukoba, naročitu pozornost privlače nasilni unutardržavni (unutrašnji) sukobi. Mnogi autori smatraju da su nasilni unutardržavni sukobi obeležili međunarodne odnose na prelazu dva milenijuma, koji se uslovno klasifikuju na nacionalne (etničke), verske, rasne i ideološke (političke).³ O ovim konfliktima se uglavnom govori tako da se objašnjavaju njihovi nosioci i uzroci, pri čemu se ne pravi jasna diskrepanca među njima. Pojedini autori u opisivanju osnovnih karakteristika unutardržavnih (unutrašnjih) sukoba polaze od ispravnijih analitičkih merila, tvrdeći da etnički, verski, rasni, ideološki i dr. sukobi, koji se javljaju unutar jedne države, „nisu međusobno isključivi i, u praksi se, u velikoj meri prepliću”.⁴

Primeru radi, etničko-verski i rasni sukobi predstavljaju najpoznatiju i najsporniju vrstu sukoba, iako je npr. „pojam *etničkih sukoba* pogrešan naziv, delimično zbog težine definisanja samog prideva „etnički”, a delom jer se oni odigravaju u okviru država.”⁵ Problem je, što prikazivanje nekog sukoba kao etničkog, rasnog ili verskog upućuje na manje ili više ideološke i kulturne predrasude i stereotipe. Drugi problem je što termin *etnički* nije pravi izraz za sve sukobe koji po svojoj prirodi nisu jasno međudržavni kao i to što „loša istorija (ili istorijsko sećanje)” u rasno ili verski mešovitim društvima opterećuju međusobne odnose posebno one etničke prirode.⁶ Naime, priroda tih sukoba ukazuje na činjenicu da ako etnički, fundamentalistički ili rasni nisu pravi pridevi da opišu ove sukobe, oni dele osobinu da su svi unutardržavni. Njihovo adresiranje kao takvih usmerava na problem, ne toliko u smislu terminologije koliko uočavanja savremenih pretnji bezbednosti među kojima je moderni rasizam uzdignut sa biološke na kulturnu ravan.

Kroki rasizma i rasnih sukoba

Rasni sukobi predstavljaju posebnu vrstu etničkih sukoba koji su zasnovani na biološkim, tj. fizičkim karakteristikama pojedinih grupa. Tokom novije istorije, sukobi sa rasnom zakulisnom se javljaju u društvima u kojima je biološki element socijalno značajan i predstavlja temelj različitog društvenog vrednovanja i statusa. U pozadini tih sukoba nalaze se rasni odnosi kao „odnosi koji postoje između ljudi koji se razlikuju prema obeležjima rasnog porekla, posebno kada te rasne razlike uđu u svest

³ Šire u: S. Milašinović, R. Milašinović, *Osnovi teorije konflikata*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2007.

⁴ J. S. Goldstein, *International Relations*, (fifth edition), New York: Longman, 2003.

⁵ J. W. Honing, *New Conflicts: Risks and Challenges*. – In: H. Gartner, A. Hyde-Price, E. Reiter, (eds), *Europe's New Security Challenges*, London: Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2001, p. 101.

⁶ Šire u: S. Milašinović, *Teorijski modeli i mogućnosti razrešavanja društvenih konflikata*, Zbornik radova Fakulteta bezbednosti u Beogradu, Beograd, 2006.

međusobno podjeljenih pojedinaca i grupa te tako određuju način na koji pojedinac ili grupe doživljavaju sebe kao i svoj položaj u zajednici".⁷ Rasni odnosi, dakle, postoje samo tamo gde ljudi imaju osećaj pripadnosti različitim grupama među kojima vlada neki latentni ili manifestni sukob zasnovan na biološkoj ili kulturnoj osnovi.

Rasni sukobi su u neposrednoj vezi sa shvatanjem rasizma kao teorije, odnosno ekstremne ideologije, doktrine i politike. Prema toj teoriji, između rasa koje čine ljudski rod (vrsta *homo sapiens*) postoje duboke, biološki uslovljene razlike, koje se ne mogu preći; ako i mogu, to „mešanje rasa” krajnje je nepoželjno, te rase treba da žive odvojeno, pri čemu je dozvoljeno koristiti i silu da se spreči „kvarenje” rase. Rasizam koji su razvili antropolozi XIX veka proučavajući vanevropske primitivne narode (pri čemu je, u rasističkoj interpretaciji, njihova „primitivnost” ne samo kulturno, već i biološki uslovljena) javlja se u svoja dva osnovna oblika koja su međusobno tesno povezana. Prvi se zasniva na pokušaju teorijskog uobličavanja ideje o postojanju urođenih razlika između rasnih tipova kojima se nastoji opravdati različitost ljudi u zavisnosti od njihove rasne pripadnosti. Reč je o verovanju kojim se nastoji „naučno” dokazati nejednakost ljudskih rasa, iz kojeg sledi i zagovaranje uspostavljanja odnosa društvene, kulturne i političke dominacije, superiornosti, nejednakosti i eksploatacije.⁸

Rasprostranjeniji oblik rasizma čini ideologija, doktrina i politika koja se zasniva na neravnopravnosti rasa u društvu. U osnovi te ideologije i doktrine stoji tumačenje da se ljudske rase ne razlikuju samo po morfološkim (telesnim) karakteristikama već i po psihičkim (umnim – moralnim, estetskim i intelektualnim kvalitetima), pa stoga postoje „više” odnosno „niže” rase. Zahvaljujući svojim urođenim biološkim svojstvima „više” rase su superiornije i pozvane da budu tvorci ljudske kulture i civilizacije, dok su „niže” zbog urođenih bio-psihičkih svojstava osuđene da trajno „kaskaju” za „višim” rasama.⁹

Rasistička ideologija je prethodila i služila kao apologija eksploatacije, kolonijalnih i imperijalističkih osvajanja, a docnije i političke nadmoćnosti nad manje razvijenim narodima i etničkim grupama. Evolucijom kapitalizma i građanskog društva, od kraja XVII veka, rasizam se transformiše u potkategoriju etniciteta, koja je u neposrednoj vezi sa

⁷ Park, E. R.: *Race and Culture*, The Free Press, Glencoe, 1950, p. 18.

⁸ Aaron Gillette, *Racial Theories in Fascist Italy*, Routledge, 2002, pp. 24-32.

⁹ D. Janjić napominje „da se obično pretpostavljalo da je viši stepen razvoja neke rase lako merljiv nekim fizičkim karakteristikama, npr. oblikom lobanje ili jednostavno njenim volumenom. Preciznija merenja su međutim pokazala da bitnih razlika u veličini lobanje među raznim rasama nema, te da koeficijent inteligencije nije povezan s veličinom lobanje. Sam Darwin je ove teorije odbacivao, ukazujući da sve tzv. rase pripadaju istoj vrsti *homo sapiens*), jer se jednostavno međusobno ukrštaju, te da su danas lako vidljive razlike uslovljene kulturnom, a ne prirodnom evolucijom, koja nije dovela do bioloških promena.” (D. Janjić, *Rasizam*, Enciklopedija političke kulture, Beograd, 1993.)

nacionalističkom mitologijom. Zajedničko im je to što, u krajnjem, čine modalitete i sredstva ideološkog „opravdavanja“, odnosno prikrivanja odnosa dominacije i nejednakosti vladavine unutar „svog“ naroda, kao i nad drugim narodima, i rasama. Rasizmu i modernoj nacionalističkoj mitologiji, zajedničko je i verovanje u „posebnu povezanost“ po kojoj je sve što se odnosi na vlastitu naciju primereno i sveto, a „sve što je sveto traži žrtvu“ (D. Simeunović), razgolićujući tako anatomiju negativnog i razarajućeg rasizma. Kao „sveti narod“ posvećuje i tlo na kome živi, iz čega proističe da je dozvoljeno napadati tuđu teritoriju, jer pripada „varvarima“. „U rasističkoj i nacionalističkoj ideologiji pojmovi ‘tuđe’ i ‘tuđinac’ su i sinonimi svih negativnih tačaka presecanja raznih stereotipa, predrasuda i strahova. Tako je ‘tuđe’, u rasističkoj interpretaciji, uvek, nasuprot ‘mome’. Ono je nešto nepoznato sa čime se ne treba oroditi, mešati, čak ga ne treba ni dodirivati, jer dovodi u pitanje rasnu, nacionalnu, versku ili ideološku pravovernost i čistotu, ali i zato što u sebi nosi i iz sebe može da poseje neposredno uništenje ‘moje’ rase, i ‘moje’ nacije. Zato bi ‘tuđe’ i ‘tuđince’, posebno drugačije boje kože trebalo uništiti i na taj način dokazati svoju ‘superiornost’.“¹⁰

Kada je reč o periodima društvenih kriza, etničko-verskih i međurasnih napetosti i drugih socijalnih latentnih i manifestnih antagonizama, na nivou masa (kao socijalno-psihološka činjenica) stvaraju se okolnosti za širu nesigurnost, što uslovljava da se kategorija „tuđeg“ pojavljuje kao tačka unutrašnje kohezije i stabilizovanja poljuljanog sistema vrednosti i osećanja. To su situacije u kojima čitave grupe i delovi nacije postaju „mrzitelji tuđeg“ dok ksenofobija označava stanje duha i ispoljavanja strasti u društvenoj sredini.¹¹ „Dolazi do prenaplaćavanja emotivnog odnosa i strastima vođenog delovanja prema drugima što uslovljava rasističke eskalacije i dalje učvršćivanje nacionalističkih, ideoloških i drugih poriva, mitova i predrasuda. To podupire rasističko svođenje nacije na rezultate prirodnog razvitka, posebno na veze ‘krvi i tla’ i ‘prirodno predodređenog nacionalnog karaktera’.“¹² U tim doktrinama, zaokupljenost je na povezivanju, pa i poistovećivanju jezika i rase, bez obzira što je jezik kulturna tvorevina i što se jezik i rasa razvijaju nezavisno jedan od drugog.

U nekim društvima rasizam kao ideologija, doktrina i politika je, u svojim raznovrsnim oblicima, služio različitim interesima, ali uvek je označavao doktrinu društvene represije i moralne regresije, koja čoveka pa i čitave etničke grupe vidi isključivo kroz njegove fizičke osobine. Ta politika i ideologija dovela je sredinom XX veka do pogroma i fizičkog

¹⁰ Isto.

¹¹ Ksenofobija označava strah ili anksioznost prema strancima ili nepoznatom. Etimološki reč dolazi od grčkih reči ξένος (ksenos), što znači *stranac* i φόβος (fobos) – strah. Pojam se uopšteno koristi za opisivanje straha ili mržnje prema strancima, ili prema ljudima drugačijim od samoga sebe. Na primer, rasizam se često opisuje kao oblik ksenofobije (Ž. Trebješanin, Rečnik psihologije, odrednica *Eugenika*, Stubovi kulture, Beograd, 2001.)

¹² D. Janjić, isto.

uništenja čitavih etničkih zajednica (Jevreja, Roma, Slovena) i totalitarizma u njegovoj naci-fašističkoj varijanti. I danas je, u društvima sastavljenim od više rasa, iako su svi ljudi bez razlike na rasnu pripadnost formalno-pravno izjednačeni, rasizam prisutan i prepoznatljiv u idejama i politici rasne segregacije (odvajanja), kulturne asimilacije (od jezičke do verske) i društvenog podvajanja uopšte. Kako napominje M. Diverže, „zajednička ideologija svih rasističkih teorija sadržana je u shvatanju da su jedne rase inferiorne prema drugima po svojim sposobnostima.”¹³

Izvorni koreni rasizma

Iako ne postoje pouzdani podaci koji bi ukazali na početak istorije rasizma u hronološkom smislu,¹⁴ sa sigurnošću se može reći da rasizam, kao i ropstvo (rasizam je tokom istorije služio kao apologija i ideologija ropstva) zasnovano na etničkim ili verskim merilima, nisu izum Zapadnog kulturno-političkog kruga i civilizacije, niti ih je isključivo ona sprovodila. Počev od drevnih civilizacija Egipta, Kine, Indije, Maja, Asteka, Grčke, judejskog, mongolskog i otomanskog carstva, ropstvo i rasizam su bili jedan od stubova samih društvenih sistema,¹⁵ i imali su svojevrstu teorijsko-filozofsku potporu.¹⁶

Koreni novovekovnog rasizma kao ideologije i političke prakse (mada se često vezuju za kreacionizam, Darvinovu teoriju evolucije i socijaldarvinizam), nalaze se, pre svega, u vladajućim istorijskim prilikama u Evropi XVII veka i ranim rasnim teorijama XVIII veka. Sve do tog perioda, rasističke ideje nisu bile posebno teorijski prihvatane niti obrađivane. Razlozi su kako u masovnim srednjovekovnim seobama i mešanju različitih naroda i kultura tako i u pojavi hrišćanstva i drugih svetskih religija koje su bez izuzetka insistirale na ravnopravnosti rasa i naroda, iako o tom pitanju postoje i drugačija mišljenja.¹⁷

¹³ M. Diverže, *Demokratija bez naroda*, Rad, Beograd, 1968, str. 42.

¹⁴ H. Arent, *Izvori totalitarizma*, II, Poglavlje VI.

¹⁵ Rasističko shvatanje i delovanje, u istoriji zabeleženo je od njenog početka. Tako su arijevske osvajajući Indiju smatrali dravidske narode na jugu inferiornim, dok je Indijski kastinski sistem sve do danas, zadržao rasnu diskriminaciju Tamilaca. I stari Kinezi, Egipćani i Izraelci smatrali su se superiornim u odnosu na druge narode. „Varvari” su inferiorni i u slici starih Grka i Rimljana o njima i o sebi samima. (W. Durant, *Story of Civilization, The Age of Faith*, Copyright: Will Durant, London, 1960.).

¹⁶ Aristotel, najveći grčki mislilac, teorijski je uobličio shvatanja da su ljudi po prirodi nejednaki, odnosno da se ljudi predodređeni rađaju, jedni da budu gospodari a drugi robovi, osnovu te podele čine urođene telesne razlike.

¹⁷ Postoje mišljenja da je hrišćanska crkva podsticala rasistička shvatanja svojim mitom o postanku rasa od biblijskih Nojevih sinova Sima, Hama i Jafeta. Jafet je, prema tom mitu, bio ljubimac boga i praroditelj bele rase dok je Ham, („Prokletstvo Hamovo”) počinio strašan greh – video je svog oca golog – praroditelj crne rase (Prva Knjiga Mojsijeva, poglavlje 9). Opširnije u: E. Gidens, *Sociologija*, Podgorica, CID, 1997, str. 149-152.

Iako se teorijska misao nije posebno zanimala za rasizam, on je u političkoj praksi tokom srednjeg veka i posebno kolonijalnih osvajanja bio prisutan po svim svojim kriterijumima. Obrazlažući rasnim razlozima (stvarni razlozi su bili bitno drugačiji) španska kraljica Izabela je proganjala Jevreje i muslimane. Nešto kasnije istim razlozima je obrazlagano preobraćanje afričkih crnaca u robove i trgovina robljem (u britanskim kolonijama ropstvo je ukinuto tek 1834) kao i uništavanje domorodačkog stanovništva koje je u američkim kolonijama, kasnije u SAD, bila uobičajena praksa sve do 1863. godine.¹⁸ O ekstremnosti rasnih pogroma govori i „lov, poput onog na divlje zveri, koji su sprovodili evropski useljenici nad domorodačkim stanovništvom Australije i koji je trajao sve dok je trajala rasna svest Evropljana.”¹⁹

Istorijske i političke prilike XVIII veka doprinele su nastanku rasnih teorija, rasne doktrine i politike koja se materijalizovala tokom XIX i XX veka. Zapravo, rasne teorije postaju aktivan činilac politike u uslovima kada su se evropski narodi pripremali i do izvesnog stepena realizovali nacionalnu državu kao zajednicu. Ideje rasizma su svoju evoluciju imale najpre u krugovima francuskog plemstva, tek potom u engleskom i pruskom kulturno-političkom krugu. Reč je o tome da rasizam i teorija rase, u svom u ranom obliku, nastaje i upotrebljava se kao instrument unutrašnjih nacionalnih podela od strane francuske aristokratije u propadanju. Za razliku od francuske, rani oblik engleske i nemačke rasne doktrine poslužio je kao instrument stvaranja unutrašnjeg nacionalnog jedinstva. Tako još u Luterovom proglasu Nemcima, nacija označava ne samo duhovnu i moralnu vrednost već i etničko poreklo zajedničke krvi, a ta zajednica (pleme krvi) zahteva zajedničku državu svih Germana.

Viktorijanska Velika Britanija je takođe imala svoju „naučno-teorijsku osnovu” vezanu za rane korene teorije i politike rasizma. Engleski rasizam se u svom početku poklapa sa epohom kolonijalne, kasnije imperijalne ekspanzije, eksploatacije i istrebljenjem čitavih etničkih grupa starosjedelaca u kolonijama.²⁰ Za razliku od Francuske, u Engleskoj i Nemačkoj, istorijske prilike su doprinele da se ideje nacionalne države i nacionalizam razvijaju bez značajnijeg konflikta sa feudalnom – plemićkom klasom. To je bilo moguće, jer je engleska vlastela od XVII veka asimilovala više slojeve buržoazije. Proces je doprinosa stvaranju opšteg identiteta i osećanja nacije u celini kao zajednice. Otuda su shvatanja i ideje o nasleđivanju prihvaćena gotovo nepromenjeno i primenjena na celo britansko stanovništvo kao

¹⁸ „Da bi se stvorila Amerika, potrebno je bilo skoro 300 godina, voditi genocidne ratove protiv američkih domorodaca. Ti ratovi okončani su istrebljenjem, a ne podelom moći. Mada ovaj podatak izaziva velika uznemirenja, nemoguće je zamisliti postojanje SAD u slučaju da su sledili jedan razumniji pravac. Jer sa američke tačke gledišta, jedan razuman kompromis, zahtevao bi da se po rečima T. Roosevelta, jedan ogroman kontinent ostavi po strani 'kao zabran za divljač'”. Schwarz, B.: *Mit o raznolikosti: američki vodeći izvozni artikal*, Sociološki pregled, No. 1/96, str. 108.

¹⁹ M. Haralambos, *Sociologija, Teme i perspektive*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.

²⁰ D. Johanson, *In Search of Human Origins*, WGBH Educational Foundation, 1994.

zajednicu porekla, kulture i jezika. Rađanje nacionalnog identiteta doprinelo je da engleski tip teorije rase svoj izraz nađe većma u sferi politike. Bendžamin Dizraeli je prvi među engleskim političarima isticao svoju veru u rase i rasnu superiornost. Politika koju je nastojao materijalizovati Dizraeli značila je da se u stranoj zemlji uspostavi ekskluzivna kasta kojoj je jedina funkcija bila vladavina, a ne kolonizacija. Za realizaciju ove koncepcije, rasizam je bio potreban i nužan instrument u čijoj je osnovi bila ideja o „prirodnoj aristokratiji.”²¹ Tako su rane ideje socijaldarvinizma imale vidnog političkog uspeha te je došlo do njegovog plodnog povezivanja sa modernijim ekvivalentom – eugenikom, koja se kasnije razvija u svojim negativnim varijantama desničarske, nacističke i rasističke eugenike.

Temelje eugenike, kao rane anglo-saksonske varijante socijaldarvinizma i rasizma, postavio je britanski psiholog Frensis Galton koji je smatrao da je cilj *pozitivne* eugenike popravljanje nasledne osnove ljudske vrste podsticanjem reprodukcije najsposobnijih predstavnika; a *negativne* sprečavanje reprodukcije nesposobnih za život. Mada se Galton smatra osnivačem eugenike, njene grube rasističke i nehumane varijante se mogu naći tokom čitave istorije i u gotovo svim civilizacijama.²²

Ideje tzv. *negativne eugenike* u njenim ultradesničarskim, nacističkim i rasističkim varijantama našle su svoj izraz u programima „rasne higijene” početkom XX veka u velikom broju zemalja, kako na političkom tako i na teorijskom i zakonodavnom planu.²³ „Premda su najstrašnije posledice eugenike ostvarene u Nemačkoj, i mada zasluge za rađanje eugeničke ideologije pripadaju Britancima, prava domovina eugenike su u stvari Sjedinjene Američke Države. Koliko su Amerikanci eugeniku smatrali „svojim” projektom najbolje ilustruje izjava eugeničara J. de Jarnettea iz 1935. godine, koji je realizaciju nacističkog programa sterilizacije komentarisao na sledeći način: „Nemci nas tuku na našem vlastitom području.” Tako je prvi eugenički zakon o prisilnoj sterilizaciji „degeneriranih” donet u državi

²¹ G. E. Buckle, *The Life of Benjamin Disraeli*, Earl of Beaconsfield, New York, 1929.

²² Tako se u *Starom zavetu* piše da: Amalekiti – bezbožni nemaju potomstva – osuđeni su na odumiranje; Platon u svojoj *Državi* takođe piše da „vladar treba da odluči ko sme roditi decu i koliko”; ili u *Zakonima V*: analogija životinjskog i ljudskog rađanja: „Kao što pastiri i uzgajivači ‘čiste’ svoja stada, tako i zakonodavac mora ‘čistiti’ državu.” Materijalizacija tih ranih ideja nasleđa i „čistote” bila je prisutna kod Spartanaca koji su svoju oštećenu decu bacali niz stenje. www.eugenicsarchive.org

²³ Pojam rasne higijene, koji je skovao Alfred Grotjahn, podrazumevao je proces poboljšanja i održavanja genetske „čistoće” nemačkog naroda, a ostvarenje je doživeo sprovođenjem osam zakona u razdoblju 1933–1941. Na osnovu tih zakona u Nemačkoj je od 1933. do 1939. sterilisano oko 320.000 osoba. Sprovođen je i niz tajnih programa, a cilj je bio rasna čistoća nemačkog naroda – od programa T4 gde je u razdoblju 1939–1941. eutanizovano oko 70.000 ljudi, preko Lebensborn programa koji je za cilj imao „uzgoj” rasno vredne dece, pa sve do najstrašnijeg – holokausta. Posledice rasne higijene vidljive su i danas posebno kada su u pitanju deca iz Lebensborn domova u kojima je, prema nekim procenama, rođeno oko 12.000 dece. Prema: D. Polšek, *Američka eugenika*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2002, str. 5-6.

Indiana 1907. (Zakon o prisilnoj sterilizaciji i prevenciji „inferiornih” brakova) koju su sledile: Kalifornija i Konektikat (*Connecticut*) 1909; Nevada, Ajova (*Iowa*), Nju Džersi (*New Jersey* 1911); Njujork (*New York* 1912); Kanzas (*Kansas*), Mičigen (*Michigan*), Severna Dakota (*North Dakota*), Oregon. Od 1913. do 1914. trideset država je donelo slične zakone. Sličan stav su prihvatile i države: Britanska Kolumbija, Kanada, Danska, Švedska, Norveška, Finska i jedan Švajcarski kanton – Vo. Rezultati pravne regulative bili su: u Kaliforniji do 1929. sterilisano je 62255 ljudi; a tokom tridesetih godina bilo je između 15000 i 20000 sterilizacija godišnje.²⁴

Ideje rase i rasizma u Nemačkoj su se razvile nakon Napoleonovog poraza stare pruske vojske. Pruski plemići, nasuprot onim u Francuskoj, smatrali su da je njihov interes blisko povezan sa položajem apsolutne monarhije i tražili su da budu priznati kao zvanični predstavnici nacije kao zajednice. Suprotno francuskom tipu teorije rase, kao oružja za građanski rat i za podelu nacije, nemački rasizam stvoren je u naporu da se narod ujedini protiv strane dominacije. Autori nemačkog rasizma nisu tražili saveznike izvan granica, već su želeli da u narodu probude svest o zajedničkom poreklu. Pošto su nemačku teoriju rase pratili dugo sputavani naponi za ujedinjenje brojnih nemačkih država, ona je, na svom ranom stepenu, ostala, po mišljenju A. Harent, blisko povezana sa više opštih nacionalnih osećanja da je dosta teško napraviti razliku između prostog nacionalizma i jasno određenog rasizma.

Među prvim teorijski uobličenim radovima rasističke sadržine smatraju se oni francuskog plemića Konta de Bulenviljea kog su poreklo i istorijske prilike opredelile da se usprotivi ondašnjem revolucionarnom usponu buržoazije. Nacionalne ideje i nacionalizam, opredelile su francusku monarhiju toga doba da predstavlja naciju u celini, pa je u njoj buržoarska klasa našla svog moćnog zaštitnika. Da bi obnovio primat ugroženog plemstva, Bulenvilje je predložio da se plemstvo odrekne zajedničkog porekla sa francuskim narodom, razbije jedinstvo nacije i proglasi izvornu i zato večnu razliku plemića i ostalih.²⁵ Svoje ideje, Bulenvilje je crpeo iz tada vladajuće doktrine „sila-zakon” XVII veka, u kojoj je ideja sile pretvarana u osvajanje, a osvajanje je igralo neku vrstu jedinstvene procene prirodnih kvaliteta i prednosti ljudi i nacija.²⁶ Doktrinu koju je zasnovao Bulenvilje je temeljio na večnom pravu osvajanja tvrdeći da je „Frizija prava kolevka francuske nacije”. Bulenviljeova teorija ima veze sa narodima i rađanjem nacionalne svesti a ne sa rasama. Pravo superiornog

²⁴ Internet, www.eugenicsarchive.org, 28/01/2010.

²⁵ Bulenvilje tako istoriju Francuske tumači kao istoriju dve različite nacije, od kojih je jedna – germanskog porekla, pokorila starosedeoce, „Gale”, nametnula im svoje zakone, oduzela im zemlju i naselila se kao vladajuća klasa čija su neograničena prava počivala na „pravu osvajanja” i „obavezi poštovanja koje uvek pripada jačem”. Mnogo smelije nego većina kasnijih branilaca plemstva, Bulenvilje je poricao bilo kakvu predodređenu vezu sa tlom; on je dopuštao da su „Gali” bili duže u Francuskoj, a da su „Franci” bili stranci i varvari.

²⁶ H. Arent, isto.

naroda zasniva na istorijskom činu, osvajanju, a ne na fizičkoj činjenici. Bulenvilije je tako predstavnik mnogih plemića koji nisu sebe videli kao predstavnike nacije, već kao odvojenu vladajuću kastu čija snaga ima mnogo više zajedničkog sa pripadnicima „istog društvenog položaja i situacije” nekog drugog naroda nego sa svojim sunarodnicima. Zapravo su ti antinacionalni trendovi izvršili uticaj u miljeu tog vremena, a konačno su ih apsorbovale nove i izrazito rasne doktrine u kasnom XIX veku.

Među novovekovnim jasnije razrađenim rasističkim teorijama smatra se ona koja objašnjava Francusku revoluciju kao kulminaciju viševjekovnog sukoba dve rase – galo romanske i franačke – francuskog historičara Ogistena Tjerija. Polazeći još od Cezarevih osvajanja, Tjeri je razvio tezu da je galo-romanska (starosedelačka) rasa duhovno i fizički inferiornija i da čini treći stalež (seljaci i trgovci), dok je Franačka (potomci germanske rase) superiornija i njoj pripadaju plemstvo i sveštenstvo. Stoga je revolucija, po mišljenju Tjerija, samo razrešenje viševjekovne rasne borbe između galoromana i Franaka.²⁷

Mišljenje Artura de Gobinoa je bilo opšteprihvaćeno među francuskim plemstvom, koju je razvio kao punu istorijsku doktrinu, tvrdnjom da je otkrio tajni zakon sumraka civilizacija i da je podigao istoriju do digniteta prirodne nauke. Svoj rad Gobino je otpočeo u doba buržoaskog kralja Luja Filipa, odnosno u istorijskim okolnostima kada je plemstvo izgubilo političku i društvenu moć u naletu nacionalnih ideja mlade buržoazije. Gobino je tako identifikovao pad plemstva sa padom Francuske, zatim zapadne civilizacije, i na kraju celog čovečanstva. Tako je došao do otkrića da civilizacija opada zahvaljujući degeneraciji rase, a da rasa propada zahvaljujući mešanju krvi. To podrazumeva da je u svakoj mešavini niža rasa uvek dominantnija.²⁸ Posredstvom rase, smatrao je Gobino, formiraće se elita koja može obnoviti stare prerogative feudalnih porodica i to samom tvrdnjom da se osećaju kao plemići; prihvatanje rasne ideologije kao takve postalo bi uverljiv dokaz da je ličnost „dobrog porekla” (arijevskog), da „plava krv” teče njenim venama a da superiorno poreklo podrazumeva superiorna prava. Tako je iz jednog političkog događaja, propadanja plemstva, grof izvukao dva protivrečna zaključka – propadanje ljudske rase i formiranje nove prirodne aristokratije.

²⁷ A. Thierry, *Lettres sur l'Histoire de France*, Pariss, 1828.

²⁸ Za svoju rasističku teoriju Gobino je u radu *Esej o nejednakosti ljudskih rasa* (*Essai sur l'Inégalité des Races Humaines*, 1853), inspiraciju pronašao u Tjerijevim shvatanjima i radovima lingviste T. Junga koji je izučavajući lingvističku srodnost jezika razvio tezu o indoevropskom prajeziku. Time se razvija kasnije i teza o prastaraj etničkoj zajednici koja je govorila tim jezikom, i koju 1861. godine, nemački lingvista M. Miler naziva „arijevski narod”. Gobino je insistirao da je najznačajniji faktor u razvoju bila rasa; i da su one rase koje su ostale superiorne bile one koje su čuvalе svoju „rasnu čistoću”. Kao izraziti neprijatelj liberalnih ideja Gobino je doslovno prihvatio doktrine XVIII veka o poreklu francuskog naroda kao i insistiranje na internacionalnom karakteru plemstva. Tvrdio je da su evropske aristokratije potomci savršene, indoevropske arijevske rase, dok je treći stalež ostatak starosedelačkog stanovništva koje su arijevci asimilovali.

Gobino je pokušavao da stekne i širu publiku angažujući se u američkom pitanju ropstva gradeći na odgovarajući način ceo sistem na temeljnom sukobu između belaca i crnaca. Međutim, „uspeh” među „rasnom elitom” postigao je tek posle Prvog svetskog rata, sa usponom nacizma, kada su njegova dela stekla široku popularost. O značaju Gobinoove rasističke doktrine izjasnio se demokrata i liberal Tokvil (de Tocqueville) pišući mu da su njegove ideje „verovatno pogrešne, a svakako su pogubne.”²⁹

Na sasvim uobličene doktrine rasizma XIX veka u velikoj meri su uticale društvene okolnosti ali i nastanak darvinizma kao teorije organske evolucije i prirodnog odabiranja nazvane po imenu engleskog biologa Č. Darvina. Rađanje darvinizma i potom njegove društveno-reakcionarne varijante – socijaldarvinizma, predstavlja važnu kariku u kasnijem teorijskom i doktrinarnom uobličavanju ideja superiornih i nižih rasa. U doktrini socijal-darvinizma krenulo se od principa nasleđa, kategorija borbe za opstanak, prirodnog odabiranja i prilagođavanja, odakle je proizašao zaključak da čovek nije u vezi samo sa čovekom, već i sa animalnim životom; te da postojanje nižih rasa jasno pokazuje da borba za egzistenciju dominira celim živim svetom u kojoj pobeđuju superiornije rase. Tako je prvi filozof evolucije, Herbert Spenser verovao da prirodna selekcija doprinosi evoluciji čovečanstva i da rezultira večnim mirom dok su Vaše de Lapuž i Voltman Amon otišli dalje razvijajući antroposociologiju u kojoj nalaze vezu prirodnih zakona i društvenih pojava. U nastojanju da dokažu „superiornost” bele rase ekstremni socijal-darvinisti i eugeničari su pretraživali činjenice iz ljudske anatomije i ponašanja, koristeći sve što su mogli da pronađu od mozgova do pupaka često i falsifikujući podatke.³⁰ Doktrine darvinizma i socijaldarvinizma su doživele uspeh, jer su pribavljale ideološka oružja za rasnu i klasnu vladavinu. Otuda su i poslužili kao moćno sredstvo za rasnu i uopšte socijalnu i kulturnu diskriminaciju kao i ekstremne forme imperijalističkih ideologija.

²⁹ Lettres de Alexis de Tocqueville et de Arthur de Gobineau, u *Revue des deux Mondes*, 1907, tom 199, pismo od 17. novembra 1853.

³⁰ U svojoj knjizi *Ever Since Darwin*, američki paleontolog Stefan Xej Guld objašnjava tvrdnje koje su darvinisti iznosili da bi prikazali da su neke rase niže. Tako Karl Vogt 1864. iznosi: „Odrasli crnac poseduje, što se njegovih intelektualnih sposobnosti tiče, prirodu deteta. Neka plemena su osnovala države, koje poseduju osobenu organizaciju, ali što se ostaloga tiče, možemo slobodno da tvrdimo da cela rasa nije, ni u prošlosti ni u sadašnjosti, proizvela niša što bi doprinelo napretku čovečanstva ili što bi bilo vredno za očuvanje.” Francuski medicinski anatom Etien Seres je tvrdio da su crni muškarci primitivni zato što su njihovi pupkovi bili na nižem nivou. Darvinov savremenik, evolucionista Havelok Elis je podupreo razliku između superiornih i nižih rasa navodnim „naučnim” objašnjenjem koje glasi: „Dete mnogih afričkih rasa je malo ako je i uopšte manje inteligentno od evropskog deteta, ali dok Afrikanac kako raste postaje glup i tupav, i njegov celokupni društveni život ulazi u stanje uske rutine, Evropljanin zadržava mnogo od svoje dečije živosti. Francuski darvinistički antropolog Vašir de Lapog je predložio, u svom radu nazvanom ‘Race et Milieu Social Essais d’Anthroposociologie’ (Paris 1909) da su nebele klase potomci divljaka koji nisu naučili da budu civilizovani, ili degenerisani predstavnici pomešanih klasa.

Mada ideje superiornosti pojedinih etničkih grupa u odnosu na druge prate ljudsku rasu od samog njenog početka, pravi rasizam, u kome se ljudska rasa delila na „više” i „niže”, došao je do punog izražaja tek u doba kolonijalizma, kada su evropski narodi porobili najveći deo sveta i počeli da koriste domoroce kao jeftinu radnu snagu, oduzimajući im zemlju, imovinu, pa i same živote. Pola veka nakon otkrića i kolonijalnog osvajanja Amerike (1492) i više od dva veka pre nego što su nastale prve rasističke, socijaldarvinističke i eugeničke teorije, od ukupnog domorodačkog stanovništva ostalo je svega 12% dok je u Meksiku preostalo samo 4%. Po procenama istoričara, za manje od stoleća pošto je Kolumbo prvi put kročio na kontinent 95 miliona ljudi je bilo masakrirano od strane kolonijalista. Nije samo domorodačko stanovništvo doživelo genocid i instituciju ropstva zasnovanu na biološkim karakteristikama. Procene su da je od uspostavljanja institucije ropstva 1619. godine, u Americi tokom naredna tri veka bilo preko 15 miliona crnih robova. Tokom ovog perioda, Evropljani su bili kreacionisti – ubeđeni vernici da je Bog stvorio ljude upravo onako kako je opisano u Knjizi postanja, što je opravdavallo rasni odnos i diskriminaciju na čisto biološkim osnovama, a tek kasnije, uobličavanjem socijaldarvinizma i eugenizma rasizam je dobio i teorijsko pokriće u Americi.³¹

Rasna politika u Americi imala je svoje teorijske osnove i pokriće.³² Istaknutiji rasistički teoretičar, Henri Feirfild Osborn (Henry Fairfield Osborn) pisao je da je „srednja inteligencija prosečnog odraslog crnca slična onoj kod jedanaestogodišnjeg deteta vrste homo sapiens”, što govori da crnci uopšte nisu bili ljudska bića.³³ Biološki rasizam u Americi je imao teorijsko pokriće i u radovima Medisona Granta, koji je napisao da će mešanje dve rase otvoriti put za pojavu vrlo primitivnije rase najniže vrste i da se međurasni brakovi stoga zabrane.³⁴

Ropstvo i rasizam je pratila i normativna regulativa države, posebno na jugu gde su doneseni ozloglašeni „Džim Krou zakoni” (*Jim Crow* pogrdno ime za crnce), kojima crnci nisu bili tretirani kao ljudska bića.³⁵ I nakon zvaničnog ukidanja ropstva 1863. godine praksa rasne podela je postojala i bila je praćena nasiljem. Linčovanje crnaca je imalo svoj kontinuitet tako da je između 1890. i 1901. godine, linčevano više od 1300 crnaca.³⁶

³¹ D. Johanson, *In Search of Human Origins*, WGBH Educational Foundation, 1994.

³² Joe R. Feagin, *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations*, 2nd Edition, Routledge: New York, NY, 2009, p. 23.

³³ H. F. Osborn, *The Evolution of Human Races*, Published C. Scribner's Sons, 1917.

³⁴ M. Grant, *The Passing of the Great Race*, New York, Charls Scribner's Sons, 1916.

³⁵ Prvi zakon koji je dozvoljavao rasno odvajanje bio je primenjen u Tenesiju 1875. Znaci „samo za belce” i „crnci” okačivani su svuda. Brakovi između različitih rasa su bili zabranjivani. Pod zakonom, odvajanje je bilo obavezno u bolnicama, zatvorima i grobljima. U praksi, to je uključivalo hotele, pozorišta, čak i liftove, crkve i škole.

³⁶ J. Harun, *Strahote koje je darvinizam doneo čovečanstvu*, Centar za prirodnačke studije, Beograd, 2002.

Jedno od najvećih rasnih istrebljivanja u istoriji desilo se sa širenjem evropskih doseljenika u Australiju. Aboridžini – australijski urođenici viđeni su kao nerazvijena ljudska vrsta i masakrirani su od strane kolonista. Ruzden (H. K. Rusden) čuveni socijaldarvinista, 1876. imao je da kaže o Aboridžinima sledeće: „Opstanak najposobnijih znači da je moć u pravu. I mi se tako pozivamo i bez žalosti ispunjavamo neumoljiv zakon prirodnog odabiranja kada istrebljujemo niže australijske i maorske rase. I mirno prisvajamo njihovu očevinu.” A 1890. potpredsednik Kraljevskog društva Tasmanije, Džeјms Bernard (James Barnard) veli: „Proces istrebljivanja je aksiom zakona evolucije i opstanka najposobnijih.” Odatle, zaključio je, „nema razloga da pretpostavimo da je bilo bilo kakve krivične nemarnosti u ubistvima i oduzimanju australijskim Aboridžinima.”³⁷ Istrebljivanje Aboridžina na rasnoj osnovi se nastavilo u XX veku. Među metodima koji su primenjivani u ovom istrebljivanju bilo je i nasilno oduzimanje aboridžinske dece od svojih porodica sve do 1970. godine.³⁸

Najekstremnija forma rasizma u novijoj istoriji svakako je nacifašizam. Nacistička ideologija preinačuje Gobinoovu i druge rasističke teorije, isto kao i eugeniku F. Galtona i prilagođava ih svojim političkim ciljevima u kojima dolazi do izražaja najnehumanija strana ljudske prirode i politike. U osnovi nacističke ideologije je shvatanje da se osnovne rasne razlike i suprotnosti više ne iskazuju između aristokrata i prostog naroda, već između „čistih” arijevacа i nearijevaca, pre svega Jevreja i Roma, a potom i Slovena kao nedovoljno čistih arijevacа. Nasuprot Goobinovim tvrdnjama, arijevci čine većinu, dok su nearijevci manjina koja ometa biološki, kulturni i opšti razvoj arijevacа, antropološki ih kvare i degenerišu te ih stoga treba istrebiti. Ovakvoj „dogradnji” nacističke ideologije i politike doprineo je umnogome H. S. Čemberlen, ističući Nemce kao najčistiji deo germanske arijevske rase. U svom delu *Temelji dvadesetog veka* on je isticao: „Tevtonci (staro nemačko pleme) duša su naše civilizacije. Značaj svake nacije, meren živom moći današnjice, srazmeran je učešću istinske tevtonske krvi u njenoj populaciji.”³⁹

³⁷ Kao rezultat tih rasističkih gledišta počeo je užasan masakr sa ciljem istrebljenja Aboridžina. Glave Aboridžina su stavljane na vrata stanica. Otrovan hleb je davan porodicama Aboridžina. U mnogim delovima Australije, naseljena područja Aboridžina su nestajala na divljački način u toku 50 godina. Politika prema Aboridžinima se nije završila masakrima. Mnogi pripadnici rase su korišćeni kao eksperimentalne životinje. Deset hiljada australijskih Aboridžina je poslato brodom britanskom muzeju sa ciljem da se vidi da li su oni bili ili ne „nedostajuća karika” u prelazu od životinja do ljudskih bića. J. Harun, *Strahote koje je darvinizam doneo čovečanstvu*, Centar za prirodnačke studije, Beograd, 2002.

³⁸ Prema pisanju *Philadelphia Daily News* od 28. aprila 1997. godine, od 1910. pa do 1970. godine, oko 100000 aboridžinske dece je uzeto od svojih roditelja. Aboridžinska deca svetle kože su uzimana i davana belim porodicama na usvajanje. Deca tamne kože su stavljana u sirotišta.

³⁹ M. Diverže, isto, str. 46.

Karakter postojećeg rasizma i rasnih sukoba

Procesi globalizacije doneli su narastanje humanističke i proetičke orijentacije i svesti o zajedništvu, ljudskim pravima, zabrani rasne, verske i nacionalne mržnje, diskriminacije i netolerancije. Te vrednosno-kritičke i indikativne ideje našle su svoju institucionalnu i normativnu materijalizaciju u okvirima međunarodnih, nacionalnih i nevladinih organizacija. Globalizacija je donela novine u pogledu ideologije i politike rasizma kao osnove latentnih i manifestnih rasnih sukoba. Ta novina prepoznatljiva je u pomaku od „klasičnog“, biološkog prema „novom“ rasizmu zasnovanom na kulturnim razlikama. Tako se biološki rasizam XIX i prve polovine XX veka manifestovao u ekstremnim (ubijanje, progon, nasilna sterilizacija, utamničenje) ili manje ekstremnim formama – antipatija, isključivanje i nejednak tretman naroda na temelju njihovog fizičkog izgleda ili drugih nametnutih fizičkih razlika. Novi rasizam podstiče kulturološke razlike koje se pripisuju nacionalnoj i verskoj pripadnosti, vaspitanju, običajima, oblicima socijalizacije i samoidentiteta. Naravno, taj vid rasizma ima svoju evoluciju, ideologe, nosioce pa i političku pozadinu u krugovima ekstremnih i ultradesničarskih, neonacističkih partija i pokreta. U zapadnoj Evropi se kao nosioci tog vida rasizma pominju zatvorene grupe isključivih ideologija, koje nastaju usled nedemokratske, autoritarne političke klime i radikalne političke kulture. Po pravilu, te grupe čine frustrirani društveni slojevi čiju ideološku matricu i obeležja čine: 1) rasna diskriminacija i svest o elitističkom poslanju; 2) neprihvatanje pluralističkog društva; 3) odbacivanje individualizma; 4) iracionalno političko delovanje; 5) netolerancija, nacionalizam i etnocentrizam.⁴⁰

Kada je reč o korenima i evoluciji savremenih formi rasizma i rasnih sukoba, još sredinom osamdesetih godina XX veka istraživači su prepoznali narastanje tzv. novog rasizma u zapadnom kulturnom i političkom krugu. Proizašlo je saznanje da nakon Holokausta i diskreditovanja „naučnog“ rasizma XIX veka, rasizam utemeljen na biološkim teorijama superiornih i inferiornih rasa kao javni diskurs više nije intelektualno ni politički održiv. Umesto njega pojavio se rasizam zasnovan na kulturnim razlikama. Taj rasizam se zasniva na „prirodnoj“ sklonosti ljudi prema „svojoj vlastitoj kulturnoj grupi i njenom identitetu kao i nekompatibilnosti između različitih kultura.“⁴¹ Njegove najave bile su naznačene, najpre, u govorima Enoha Paula (Enoch Powell) kasnih šezdesetih, a potom jasno artikulisane u intelektualnim krugovima britanske a potom i nemačke Nove desnice sedamdesetih, postavši uobičajen diskurs ranih osamdesetih publicitetom koji su imale polemike pisaca povezanih s radikalnim desničarskim časopisom *Salisbury Review*.⁴²

⁴⁰ *Pipers Worterbuch zur Politik*, Piper Verlag, Munchen – Zurich, 1983 p. 367.

⁴¹ Opširnije u: S. Huntington, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 1998.

⁴² Alain de Benoist, vodeći francuski novodesničar opisuje suštinu Nove desnice: Na neki način nova desnica je *novi kulturni pokret* retrogradne provenijencije, koji izravno nije

Rasizam XXI veka, koji ne isključuje u potpunosti biološku komponentu, nije karakteristika samo engleske ili nemačke Nove desnice, već ima svoju istorijsku i međunarodnu osnovu, odnosno on čini deo šireg intelektualnog i političkog pokreta. Reč je o nastavku „rasizma u eri dekolonizacije” kako piše Balibar (É. Balibar). Taj vid postmodernog rasizma „razvio se kao izraz problema asimilacije ili integracije kulturno ‘primitivnih’ i ‘zaostalih’ naroda u moderne civilizacije; imigrantskog talasa koji se širi u Francusku, kao ‘zemlju ljudskih prava’”. Takva interpretacija rasizma, ističe Balibar, posebno je korisna u objašnjavanju francuske kolonijalne opresije muslimana i savremene muslimofobije. O koncepciji „novog rasizma” zasnovanog na nebiološkoj osnovi govori i D. Goldberg ističući da „od Drugog svetskog rata, a posebno u poslednjih dvadeset godina, kulturna koncepcija rase polako nadjačava sve ostale. Postala je paradigmatika.”⁴³ Da koncepcija novog rasizma nije zasnovana na fizičkim karakteristikama dovoljno govori narastanje antisemitizma i posebno islamofobije nakon terorističkih zločina u SAD početkom ovog veka.

Neki od prvih istraživača rasne diskriminacije u Engleskoj tokom šezdesetih godina prošlog veka, jasno su ukazali o postojanju veze između boje kože i kulturne komponente u rasnoj diskriminaciji. U studiji posvećenoj međurasnim odnosima Danijel (W. W. Daniel, 1968) piše: „Iskustva belih imigranata, kao što su Mađari i Kiprani, u poređenju s crnim ili smeđim imigrantima, kao što su zapadni Indijci i Azijati, ne ostavlja sumnju da je glavna komponenta u diskriminaciji boja kože.”⁴⁴ To je za Danijela dalje potvrđeno otkrićem da su zapadni Indijci bili više diskriminisani od Azijata pa zaključuje da se prema onima koji se najviše fizički razlikuju od beličkog stanovništva sprovodi najviši stepen diskriminacije; zbog toga su, tvrdi on, „predrasude protiv crnaca najdublje ukorijenjene i najraširenije”. Nasuprot tome, on je smatrao da Azijati svetlije boje kože pate od diskriminacije zbog kulturnih razloga.

Kasnija istraživanja rasizma i rasne diskriminacije na prostorima zemalja Zapada ostvarena pred kraj XX veka i dalje potvrđuju Danijelove zaključke. U studiji o rasizmu Gilroy (P. Gilroy) piše da je i danas na delu rasizam koji se temelji na kulturnim, a ne na biološkim razlikama. On smatra da je taj novi rasizam tesno povezan sa „diskursima rodoljublja,

zaokupljen političkom moći. Ona je zaokupljena prije svega *kulturnom moći*, osvajanjem *kulturnih institucija*... Moć se ne očituje samo kroz političku sferu, nego i kroz kulturu u *obliku kulturne hegemonije*... Borba protiv amerikanizma i kulturnog egalitarizma znači pokušaj očuvanja osobnosti, ali i *pravo na razliku/nejednakost*. To je jedna od središnjih teza nove desnice: razlika se shvata kao nužna nejednakost, kao sloboda, a jednakost kao *identičnost, totalitarizam*. Nova desnica podupire „stvar naroda” i bori se za njegov identitet protiv stranog kulturnog imperijalizma. Benoist, de A.: *Was ist Neue Rechte?*, Junges Forum, 1-2/1984, pp. 5-14.

⁴³ D. T. Goldberg, *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning*, Blackwell, Oxford, 1993.

⁴⁴ Pnina Werbner, Tariq Modood (eds), *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*, Zed Books, London, 1997.

nacionalizma, ksenofobije, militarizma i polne razlike". Novi rasizam, po mišljenju Gilroja znači da se može pouzdano utvrditi ko se može smatrati autentičnim i legitimnim predstavnikom „ostrvske rase", a ko je autsajder. Takozvani „useljenici", od kojih su većina rođeni u Britaniji, obično se smatraju „autsajderima", koji zbog pripadnosti različitim kulturama ugrožavaju britanski način života. Njihova različitost slabi homogenu britansku kulturu, koja je, smatra se, Britaniji dala snagu. Ta predstava snage se naglašava u veličanju vojnih pobjeda u prošlosti, a koje je dodatno podstakla vojna intervencija na Folklandska ostrva osamdesetih godina XX veka.⁴⁵

U kontekstu razmatranja novog, postmodernog odnosno postbiološkog rasizma treba naglasiti da se kulturna isključivost ne pojavljuje samo u kontekstu rasizma niti da treba biti preimenovana u „rasizam". Etničko-verska distanca, stereotipi, klaustrofobija ili diskriminacija, postoje i u rasno homogenim (svebelačkim i u svecrnačkim) društvima, odnosno u društvima u kojima grupe nisu diferencirane fizičkim izgledom.⁴⁶ Međutim, postoji veliki stepen verovatnoće da će rasistički progonjene etničke ili verske grupe koje imaju izražene kulturne samobitnosti ili život zajednice definisan kao „tuđinski", patiti od dodatne dimenzije diskriminacije i predrasuda. Danas, rasizam zasnovan na kulturnoj različitosti, posebno u društvima sa visokim procentom migranata, potenciran je prema onim manjinskim zajednicama koje žele zadržati neke od elemenata svoje kulture ili religije. Ako umesto skrivanja svoje različitosti (osim boje kože) neka etnička grupa želi iskazati i braniti svoju razliku u javnosti ili zahtevati da budu poštovani baš takvi kakvi jesu, verovatno će izazvati agresiju dominantne kulture.⁴⁷ Zbog toga je za pretpostavku da će vremenom socijalna distanca, napetosti pa i agresivnost prema nebelačkim manjinama, kada je reč o zapadnoevropskom kulturnom krugu, biti posebno intezivna i manifestna ako je ta manjina dovoljno brojna da se reprodukuje kao zajednica i da ima izraziti i celovit vrednosni sistem.

Kada je reč o modernom postbiološkom rasizmu, važno je prepoznati da on stvara diskriminaciju i latentnu konfliktnost ne samo protiv pojedinaca već protiv zajednica i grupa. Razlog je što taj vid rasizma najčešće proizvodi kauzalitet između razlike u fizičkom izgledu i (uočene) razlike u stavovima, ponašanju i identitetu grupe. Danas, iako se ta veza ne iskazuje kao čisto biološka, postoji verovatnoća da će počivati na istoriji, društvenoj strukturi, normama grupe, njenim vrednostima i kulturama. Ta

⁴⁵ Gilroy, P.: *The end of Antiracism*, u: Donald, J., Rattansi, A.: 'Race', Culture and Difference, Sage, London, 1992

⁴⁶ Wohlgemuth Bettina. "Racism in the 21st century – How everybody can make a difference", Saarbrücken, DE, VDM Verlag Dr. Müller e.K., 2007, pp. 67-71.

⁴⁷ Šire u: P. Werbner, T. Modood, "Difference", *Cultural Racism and Anti-Racism*, Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism, London, Zed Books, 1997.

uzročna veza se vrlo teško može pravdati bilo naučnim bilo kvazinaučnim argumentima, ali ona ostaje prisutna zbog toga što omogućava razlike. Kako smatraju istraživači „evropski narodi imaju dobre lične odnose s određenim nebelačkim narodima, a ipak imaju stereotipe o grupama iz kojih ti ljudi dolaze, verujući da grupe o kojima je reč imaju velike probleme u prilagođavanju (uvredljivost itd.)”. Ti belci najčešće poriču da su rasisti („moj najbolji prijatelj je crnac...”). U stvari, to poricanje može biti iskreno zato što je moguće ne biti rasista u individualnom odnosu ili u kontekstu zajedničkih kulturnih pretpostavki, a ipak biti rasista u stavovima prema grupama. Takav kolektivni rasizam može biti nadjačan u toku međurasnog prijateljstva i zajedničkih stilova života gde nebelački prijatelj, na primer, može pokazati da on ili ona jesu izuzetak od stereotipa; pa ipak, s druge strane, takođe je jasno da uprkos takvom odnosu dva pojedinca, stereotipe može zadržati beli prijatelj (naravno ne samo beli) koji će ih primeniti na grupu kao celinu.⁴⁸

Kulturne i političke hipoteze novog rasizma kao pretnje bezbednosti

U pregledu modernog rasizma i rasnih sukoba kao savremene pretnje bezbednosti nužno je poći od opominjućeg iskustva minulih epoha pre svega epohe liberalizma koja je jednim svojim razvojnim tokom iznedrila kolonijalna i imperijalna osvajanja i svetske ratove.⁴⁹ Jer, „da bi se pokrenula savest zapadnog sveta, trebalo je da genocidni rasizam dosegne svoj vrhunac, u vidu sistematičnog i ubrzanog uništenja gotovo svih evropskih Jevreja, odnosno 5-6 miliona ljudi za četiri godine, a da milioni drugih naroda, prvenstveno slovenskih, budu pobijeni ili porobljeni od strane nacista... Ali ono što je učinjeno Jevrejima sprovedeno je vekovima pre toga nad drugim narodima, pre svega nad američkim Indijancima i afričkim Crncima, a da to belci nisu primetili.”⁵⁰ Društvene nauke često gube iz vida da rasizam kao strukturno uslovljena političko-kulturna i sociopsihološka pojava nije stanje već permanentna istorijska mogućnost, kao i to da njegovi nosioci, forme ispoljavanja, količina nasilja i žrtava predstavljaju istorijski promenljivu kategoriju.

Rasizam, ksenofobija prema drugom i drugačijem u smislu rasne i kulturne pripadnosti, rasni stereotipi i rasno motivisani sukobi pa i trgovina robljem, nije nestala ni danas. Žrtve su najslabiji iz najsiromašnijih zemalja: Afrokaribijci i Azijati, Arapi, milioni dece poslate na prinudni rad, iznajmljene ili prodane devojčice sa juga, primorane da rade kao kućne

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Šire u: S. Milašinović, *Neoliberal totalitarianism*, University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, 2006.

⁵⁰ R. A. Plumelle, *La ferocite blanche, des non-blancs aux non-aryens, genocides occultes, de 1492 a nos jours*, Paris, 2001.

pomoćnice i žene sa evropskog istoka i jugoistoka koje čine belo „roblje” namenjeno prostituciji.

Iako su etnički i verski konflikti dominantan vid nasilnih unutardržavnih sukoba i u XXI veku, sukobi sa rasnom pozadinom u svojoj potajnoj i iskazivoj formi takođe čine bitan činilac izazova i pretnji miru na nacionalnom i međunarodnom polju. Da nije reč samo o rasnim sukobima koji imaju kulturološke aspekte govore primeri iz SAD.⁵¹ Tako je, danas, reakciona organizacija Klu Klux Klan, iako zvanično zabranjena američkim zakonima, aktivna u svojim rasističkim hajkama protiv crnaca i Jevreja, bez obzira što je pomenuta država glavni „izvoznik” ljudskih prava i demokratije.⁵² Sukobi sa rasnom pozadinom koji su eskalirali u Majamiju 1980. rezultirali su ubistvom 18 ljudi i povređivanjem više stotina crnačkih demonstranata, dok je u rasno motivisanim sukobima u Los Anđelesu, 1992. godine ubijeno 60 ljudi, a 2400 povređeno.

Da američka varijanta rasizma nije izuzetak govore i događanja u Velikoj Britaniji gde je sredinom devedesetih godina prošlog veka bilo 15 rasno motivisanih ubistava dok se godišnje dogodi 20000 rasno motivisanih napada i 230000 rasno motivisanih zlostavljanja.⁵³ Iznenadjujuće, i u isto vreme paradoksalno je i što se u Izraelu u sve većem broju javljaju rasističke i nacifašističke grupe koje vrše teror nad svojim sunarodnicima o čemu je nedavno pisala celokupna svetska štampa.

Kada je reč o političkoj pozadini modernog rasizma treba pomenuti i ostale evropske zemlje. Lepenova ultrakonzervativna desnica izazvala je kontroverzne rasprave osvojivši marta 1993. godine 12,4% (3,2 miliona glasova), a na predsedničkim izborima 1995. godine 15% glasova (oko 4,5 miliona birača) dok je jedna trećina Francuza na izborima 2002. godine bila ultradesničarski orijentisana. Na parlamentarnim izborima u Italiji 1992. MSI sa Musolinijevom unukom Aleksandrom na čelu osvaja 5,4% glasova, dok je u Belgiji Flamanski blok novembra 1991. dobio 8% glasova, u Švajcarskoj Auto partija 1991. godine 5,1% glasova, Republikanci u Zapadnom Berlinu 1992. 9,9% glasova, a krajem 1993. nemačke službene procene navode da u ovoj zemlji deluje 6200 militantnih i 42100 organizovanih ekstremnih desničara,⁵⁴ dok je u bivšem DDR-u oko 42%

⁵¹ Jessie Daniels, *Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack on Civil Rights*, Rowman & Littlefield, Lanham, MD, 2009, pp. 25-8.

⁵² Klu Klux Klan (Ku Klux Klan) je osnovan 1865. u gradiću Pulaski (Tennessee), a osnovala su ga šestorica bivših pripadnika vojske Konfederacije. Ime je nastalo kombinovanjem grčke reči kuklos (krug) sa eči klan. No uskoro se KKK proširio u gotovo svaku državu juga SAD-a započinjući razdoblje terora. Iako je KKK sudeći po njegovom prvom pamfletu, iz 1924. godine, nastao kao okupljanje u borbi protiv uticaja Rimske katoličke crkve i pape, on je odmah obuhvatio i Jevreje i sve „obojene”, posebno crnce, insistirajući na njihovom zadržavanju u statusu robova i potčinjenih.

⁵³ Modood, T.: *Ethnic Minorities in Britain: Diversity and Disadvantage*, PSI, London, 1997.

⁵⁴ W. Kowalsky, W. Schroeder: hrsg. *Rechtsextremismus – Einführung und Forschungsbilanz*. Opladen: Westdeutscher Verlag, pp. 403-407, 1994.

mladih prihvatilo parolu „Nemačka Nemcima, stranci van,” a oko 30% misli da strance treba nasilno izbaciti.

U Nemačkoj je aktivna ekstremno desna neonacistička Nacionaldemokratska stranka Nemačke (NPD), koja je osvojila više od 7% glasova na nedavnim lokalnim izborima (2006) i ušla u nekoliko parlamenata u nekadašnjoj Demokratskoj Republici Nemačkoj. Njen predsednik Udo Foigt veli: „Kad mi dođemo na vlast, svaki Nemač će imati posao. Stavićemo tačku na globalizaciju i zaustaviti infiltraciju stranaca. Nemci će tada imati budućnost.” U rasističkim i neonacističkim kampanjama aktivna je i Demokratska narodna unija (DVU), koja po izveštajima istraživača obezbeđuje novčanu podršku rasističkim grupama za njihove brojne aktivnosti. Neonacisti su danas osim u Nemačkoj prisutni i u Francuskoj, SAD, Italiji, Portugalu, Velikoj Britaniji, Mađarskoj, Poljskoj i drugim postsocijalističkim zemljama uznemiravajući javno mnjenje svojim aktivnostima i javnim istupima. Španska policija otkrila je nedavno španski ogranak međunarodne neonacističke organizacije *Blood and Honour*, i uhapsila 21 osobu koje su osumnjičene za veličanja rasizma, genocida i preprodaju oružja. Španski ministar unutrašnjih poslova J. Antonio Alonso kazao je novinarima da postoji „jasna povezanost (španskog ogranka organizacije) sa šest zemalja Evropske unije i SAD-om”.

Teško je verovati da je milionsko biračko telo zapadne Evrope dalo svoje glasove ekstremnoj desnici iz „postmaterijalističkog protesta” ili „gubitka orijentacije u stanju anomalije”. Ubedljivija su objašnjenja da je glas dat za konkretni program borbe protiv stranaca, posebno onih drugačije boje kože, u ksenofobičnoj nesigurnosti prilagođavanja u novom evropskom ujedinjenju.

U postsocijalističkim istočnoevropskim društvima, novostvorena atmosfera otvorenosti i slobode da se prave individualni izbori i da se slede individualne prilike imala je i svoju mračnu stranu. Ona je s jedne strane omogućila oslobađanje stavova i osećanja koji su dugo bili pod kontrolom autoritarne vladavine, dok je s druge strane okrutna, gotovo kleptokratska priroda tranzicije učinila da se najveći broj ljudi oseti socijalno izolovano, izopšteno i isključeno. Okolnosti ekstremnog socijalnog i ekonomskog raslojavanja, rast siromaštva i pojava bede proizvele su narastanje desničarskih i ultradesničarskih ideologija, populističkih lidera i partija i okrivljavanje drugih i drugačijih za sopstveni težak položaj i gubitak radnog mesta.⁵⁵ Stope rasne netolerantnosti, tako su dramatično porasle nakon reformi iz 1989. godine, da neki autori govore o „ponovnom povampirenju rasizma na tlu Evrope.”⁵⁶ Prebijanja pa i ubijanja pripadnika romske manjine, provale u njihove kuće i stanove uglavnom se pripisuje

⁵⁵ Barbara Trepagnier, *Silent Racism: How Well-Meaning White People Perpetuate the Racial Divide*, Paradigm Publishers, 2006, pp. 34–43.

⁵⁶ *Le Monde diplomatique*, 4/2003.

„skin-head” pokretu,⁵⁷ koji se sistematski bori, i to ne bez uspeha, da zadobije i politički uticaj. Ovaj pokret funkcioniše relativno neometano u mnogim zemljama Srednje i Zapadne Evrope, i uživa podršku, ili bar toleranciju, većine vlada.

Još je više zabrinjavajući opažaj, zasnovan na ispitivanjima javnog mnjenja koji sugerise da rasna netolerantnost nipošto nije ograničena na „skin-head” pokret. Neki rezultati ispitivanja javnog mnjenja u Češkoj, pokazuju da 80% do 90% od ukupnog broja etničkog češkog stanovništva ima etničke i rasne predrasude prema raznim grupama, a ponajviše prema Romima.⁵⁸ U Poljskoj je aktivna neonacistička organizacija „Krv i čast”, koja je izazvala uznemirenost građana postavljajući 2006. godine na svoj internet sajt imena i adrese boraca za ljudska prava i boraca protiv rasizma i ksenofobije. Slovačka, prema analizama istraživača, predstavlja zemlju u kojoj su rasizam, ksenofobija i neonacizam prisutni već među đacima osnovnih i srednjih škola.⁵⁹

Skinhead pokreti su vrlo aktivni u rasističkoj kampanji protiv Roma i „obojenih” migranata širom zapadne Evrope, dok se neofašistički pokret u Italiji vrlo teško može nazvati marginalnim. Ekstremna desnica – jedan od nosilaca savremenog rasizma – nastaje kao proizvod one struje u genezi liberalizma koja sve više potčinjava slobodu profitu i državnim interesima.⁶⁰ Na kraju razvojnog puta te struje je prekid s liberalizmom kao takvim. Za ultradesnicu liberalizam će uvek biti srodan „komunizmu” kao oličenju društvenog zla, čak i identičan s njim. Ovi i ovakvi pokreti

⁵⁷ Skinhedsi (*Skinhead* – ćelava glava) pripadnici su pokreta začetog 60-ih godina XX veka u radničkim četvrtima Londona. Tokom 70-ih dolazi do izliva negativnih reakcija na priliv migranata iz Azije. Desničarske organizacije su ih podsticale na proterivanje Azijata i Pakistanaca pod izgovorom da im oni otimaju posao. Tada mnogi skinhedsi svoju mržnju usmeravaju i prema pripadnicima druge i treće generacije „obojenih”. Osamdesetih godina pokret počinje da se širi u Nemačkoj gde naciskinski usmeravaju svoj rasizam protiv turskih doseljenika; u Rusiji prema Čečenima i Avganistancima, u zemljama istočne Evrope uglavnom prema Romima. Skinhedsi nisu ni ideološki ni socijalno-politički jedinstvena grupacija ni pokret. Postoji više različitih tipova koji se međusobno razlikuju po stepenu radikalnosti i rasizmu. Najpoznatiji su: Tradicionalni skinski; rasistički usmerena grupacija Naci skinski; Šarp skinski; Raš skinski; Gej skinski.

⁵⁸ Šire u: Fatić, A.: Kriminal i društvena kontrola u Istočnoj Evropi, IMP, Beograd, 1997.

⁵⁹ „Rasističke tendencije smo primetili već kod trinaestogodišnjaka. U srednjim školama je taj problem još приметniji”, kazao je za slovački dnevnik „SME” direktor Centra environmentalnog i etičkog vaspitanja Juraj Hipš.

⁶⁰ „Desni ekstremizam je nekonzistentan, višedimenzionalni obrazac desničarskih stavova različite prirode formiran u zavisnosti od istorije, političke kulture i okruženja. Uperen je pre svega protiv liberalizma i socijalističke tradicije, a u središtu mu je narodnjački etnocentrični nacionalizam, kome su podređene sve druge vrednosti. Vodeće načelo desnog ekstremizma je hijerarhijski struktuirana narodnjačka zajednica, čiji je izraz moćna autoritarna država sa ekspanzionističkim i revizionističkim spoljnopoličkim ciljevima.” Stöss R.: Bestimmungsfaktoren des Rechtsextremismus, u Klingemann, H. D., Erbring, L., Diedrich, N. hrsg. Zwischen Wende und Wiedervereinigung – Analysen zur politischen Kultur in West und Ost-Berlin 1990 Opladen: Westdeutscher Verlag. 105-106.

daleko su od toga da daju pečat celokupnom sistemu, ali upravo na takvoj socio-psihološkoj i ideološkoj osnovi nastaju društvene sile po duhu militantne i praksi totalitarne, prizivajući tako sećanja na mračne strane evropske istorije.

Zaključak

Savremeni biološki rasizam je nastao iz iskustava, političkih ideja i ideologija liberalnog kapitalizma, osvajanja kolonija i epohe imperijalizma. Nameće se logičko pitanje: šta očekivati od postmodernog zapadnog dela sveta na prelazu milenijuma koji je u znaku neoliberalnog kapitalizma; ili od postsocijalističkih zemalja koje svoje sisteme reformišu kroz spregu tajkuna i političara, pljačku i divlji kapitalizam? U duhu humanizma, racionalizma i duhovnosti koji je Evropa iznedrila, valja se nadati da će evropski okvir u XXI veku biti mnogo širi svim njenim narodima. No, moramo biti svesni da sve podvojenosti, suprotnosti i sukobi neće tek tako nestati i postati prošlost te da su evropske integracije država i naroda još uvek daleko, dalje no što misli ili želi prihvatiti intelektualni i humanistički duh Evrope. Postoji ambis između ljudi briljantnih i spretnih zamisli i ljudi brutalnih dela i aktivne bestijalnosti, provalija koju nijedno intelektualno objašnjenje ne može da premosti.

Verovatno je da bi razmišljanje u kategorijama rase, rasizma i ekstremnog „mitološkog“ nacionalizma zasnovanog na „krvi i tlu“ nestalo u svoje vreme, zajedno sa drugim neodgovornim ideologijama XIX i XX veka, da nova era imperijalizma i globalizma nije izložila zapadno čovečanstvo novim iskustvima. Imperijalizam bi za nužnu posledicu imao pronalazak rasizma kao jedino moguće „objašnjenje“ i opravdanje za svoja dela, čak i da teorija rasa nikad nije postojala u civilizovanom svetu.

Na početku XXI veka, sa stanovišta teorijske analize, moguće je, da će prividna bezbojnost, nacionalnost ili konfesionalnost kulturnog rasizma u praksi doneti postbiološku, postnacionalnu ili postversku rasističku kulturnu netoleranciju. Drugim rečima, čak i ako biološki, etnički i konfesionalni rasizam postane zanemariv, moguće je da nastavi svoj kontinuitet s kulturnim rasizmom. Ono što se danas hipotetički može pretpostaviti je okolnost u kojoj biološki rasizam postaje snažan samo u kombinaciji s kulturnim antagonizmom, stereotipima i predrasudama. Nije nemoguć ni razvoj u kojem će se, možda, diskriminacije po boji kože smanjivati, dok će ideologije koje diskriminišu kolektivne kulture manjinskih grupa radikalno rasti te da se ujedinjena Evropa počne deliti duž rasnih, kulturnih, etničkih i verskih linija. Zato ostaje da se nadamo da će postmoderni zapadni svet smoći snage da nastavi kontinuitet prosvetiteljskog i humanističkog duha od pre nekoliko vekova i da neće dozvoliti da se ponove mračni periodi evropske istorije s kraja XIX i sredine XX veka obeleženi rasizmom i Holokaustom.

Bibliografija

1. Arent H, *Izvori totalitarizma*, II, Poglavlje VI.
2. Bajagić M, *Izazovi i pretnje u izmenjenom kontekstu bezbednosti* (doktorska disertacija), Beograd, Fakultet političkih nauka, 2006.
3. Benoist, de A, *Was ist Neue Rechte?*, Junges Forum, 1-2/1984.
4. Daniels Jessie, *Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack on Civil Rights*, Rowman & Littlefield, Lanham, MD, 2009.
5. Diverže M, *Demokratija bez naroda*, Rad, Beograd, 1968.
6. Durant W, *Story of Civilization, The Age of Faith*, Copyright: Will Durant, London, 1960.
7. Fatić, A, *Kriminal i društvena kontrola u Istočnoj Evropi*, IMP, Beograd, 1997.
8. Feagin Joe R., *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations, 2nd Edition*, Routledge: New York, NY, 2009.
9. Gillette Aaron, *Racial Theories in Fascist Italy*, Routledge, 2002.
10. Goldberg D. T, *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning*, Blachwell, Oxford, 1993.
11. Goldstein J. S, *International Relations* (fifth edition), New York: Longman, 2003.
12. Gidens E, *Sociologija*, Podgorica, CID, 1997.
13. Gilroy P, *The end of Antiracism*, u: Donald, J, Rattansi, A: 'Race', Culture and Difference, Sage, London, 1992.
14. Grant, M, *The Passing of the Great Race*, New York, Charls Scribner's Sons, 1916.
15. Haralambos M, *Sociologija, Teme i perspektive*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.
16. Harun J, *Strahote koje je darvinizam doneo čovečanstvu*, Centar za prirodnjačke studije, Beograd, 2002.
17. Hantington S, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 1998.
18. Honing, J. W, *New Conflicts: Risks and Challenges*. – In: H. Gartner, A. Hyde-Price, E. Reiter, (eds), *Europe's New Security Challenges*, London: Lynne Reinner Publishers, Boulder, 2001.
19. Janjić D, *Rasizam*, Enciklopedija političke kulture, Beograd, 1993.
20. Johanson D, *In Search of Human Origins*, WGBH Educational Foundation, 1994.
21. Kowalsky W, Schroeder W, hrsg. *Rechtsextremismus – Einführung und Forschungsbilanz*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994.
22. Milašinović S, Milašinović R, *Osnovi teorije konflikata*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, 2007.
23. Milašinović S, *Neoliberal totalitarism*, University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, 2006.
24. Milašinović S, *Teorijski modeli i mogućnosti razrešavanja društvenih konflikata*, Zbornik radova Fakulteta bezbednosti u Beogradu, 2006.
25. Modood T, *Ethnic Minorities in Britain: Diversity and Disadvantage*, PSI, London, 1997.
26. Osborn H. F, *The Evolution of Human Races*, Published C. Scribner's Sons, 1917.
27. Park E. R, *Race and Culture*, The Free Press, Glencoe, 1950.

28. Polšek D, *Američka eugenika*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2002.
29. Plumelle R.A, *La ferocite blanche, des non-blancs aux non-aryens, genocides occultes, de 1492 a nos jours* Paris, 2001.
30. Schwarz B, *Mit o raznolikosti: američki vodeći izvozni artikal*, Sociološki pregled, No. 1/96.
31. Stöss R, *Bestimmungsfaktoren des Rechtsextremismus*, u Klingemann H. D, Erbring L, Diedrich N. hrsg., *Zwischen Wende und Wiedervereinigung – Analysen zur politischen Kultur in West und Ost-Berlin 1990* Opladen: Westdeutscher Verlag.
32. Thierry A, *Lettres sur l'Histoire de France*, Paris, 1828.
33. Trepagnier Barbara, *Silent Racism: How Well-Meaning White People Perpetuate the Racial Divide*. Paradigm Publishers, 2006.
34. Trebješanin Ž, *Rečnik psihologije, odrednica Eugenika*, Stubovi kulture, Beograd, 2001.
35. Werbner P, Modood T, *"Difference", Cultural Racism and Anti-Racism*, Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism, ur. London, Zed Books, 1997; *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*.
36. Wohlgemuth Bettina, *"Racism in the 21st century – How everybody can make a difference"*, Saarbrücken, DE, VDM Verlag Dr. Müller e.K., 2007.
37. Internet, 28/01/09, www.eugenicsarchive.org

Dr. Srđan Milašinović
Dalibor Kekić, M.A.

A CONTEMPORARY SECURITY PROBLEM - RACIAL POSTMODERNA

ABSTRACT

Racism, racial affiliation, identity and inter-racial conflicts that have been present on the threshold of the new millennium are a continuous and inexhaustible socio-political and security topic. With their complex nature, these issues are a subject of numerous discussions and interpretations within various contexts and for various purposes, whose contents are more or less ideological. This is an attempt to analyse and impartially present security aspects of theoretical and doctrinary roots, factors and consequences of modern racism, racial division and interracial conflicts in developed and other societies, this particularly including transition ones. The paper also endeavours to find out the causes and mechanisms of racism transformation from the biological to the cultural level.

Key words: racism, cultural racism, racial identity, racial conflicts, security threats.